

ISSN 2226-2180

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ЗАПИСКИ

NOTES ON ART CRITICISM

Випуск 31

Київ – 2017

УДК 78
ББК 85(4 Укр)
М 65

МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ ЗАПИСКИ: Зб. наук. праць. – Вип. 31. – К. : Міленіум, 2017. – 352 с.

Збірник наукових праць «Мистецтвознавчі записки» має на меті висвітлення різноманітної історичної та теоретичної проблематики мистецтвознавства та культурології. Тематика статей пов'язана як із сучасною мистецькою практикою, так і з художньою культурою минулих епох. У статтях представлено широкий спектр мистецтвознавчої та культурологічної думки.

Видання розраховане на фахівців-дослідників, теоретиків і практиків мистецтва та культурології, викладачів, аспірантів та студентів гуманітарних навчальних закладів, а також на широкий загал усіх, хто цікавиться проблемами художньої культури.

Редколегія:

АФОНІНА О.С. – кандидат мистецтвознавства, доцент (НАКККіМ) – *головний редактор*;
СТАНІСЛАВСЬКА К. І. – доктор мистецтвознавства, професор (НАКККіМ) – *заступник головного редактора*;
ЗОСІМ О. Л. – кандидат мистецтвознавства, доцент (НАКККіМ) – *відповідальний секретар*;
БІЛЬЧЕНКО Є. В. – доктор культурології, доцент;
БІТАЄВ В. А. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент Національної академії мистецтв України;
ВОЛКОВ С. М. – доктор культурології, професор;
ГЕРЧАНІВСЬКА П. Е. – доктор культурології, професор (НАКККіМ);
ГЛИВИНСЬКИЙ В. В. – доктор мистецтвознавства, доцент (США);
ЖУКОВА Н. А. – доктор культурології, доцент;
ЗУБАВІНА І. Б. – доктор мистецтвознавства, член-кореспондент Національної академії мистецтв України;
КЛАУС КАЙЛ – доктор філософії в галузі мистецтвознавства, габілітований;
МАРТИНЮК Т. В. – доктор мистецтвознавства, професор;
МИЛЕНЬКА Г. Д. – доктор мистецтвознавства, професор;
МИХАЙЛОВА Р. Д. – доктор мистецтвознавства, професор;
ПЕТРОВА І. В. – доктор культурології, професор;
ПОГРЕБНЯК Г. П. – кандидат мистецтвознавства, доцент (НАКККіМ);
ПУЧКОВ А. О. – доктор мистецтвознавства, професор;
РЖЕВСЬКА М. Ю. – доктор мистецтвознавства, професор;
РОМАНЕНКОВА Ю. В. – доктор мистецтвознавства, професор;
ФЕДОРУК О. К. – доктор мистецтвознавства, професор, дійсний член Національної академії мистецтв України;
ЧЕКАН Ю. І. – доктор мистецтвознавства, доцент;
ЧЕПАЛОВ О. І. – доктор мистецтвознавства, професор;
ШАК Т. Ф. – доктор мистецтвознавства, професор (Росія);
ШКОЛЬНА О. В. – доктор мистецтвознавства, с.н.с.;
ШУЛЬГІНА В. Д. – доктор мистецтвознавства, професор (НАКККіМ).

Затверджено

Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.10.2015, № 1021

як фахове видання з культурології та мистецтвознавства

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 р. № 1151 є фаховим виданням зі спеціальностей: культурологія; аудіовізуальне мистецтво та виробництво; образотворче мистецтво; декоративне мистецтво, реставрація; хореографія; музичне мистецтво; сценічне мистецтво

Збірник наукових праць "Мистецтвознавчі записки" індексується в міжнародних базах даних: *International Impact Factor Services; Google Scholar; Journals Impact Factor; BASE; InnoSpace; Scientific Indexing Services; Science Index (PIHC)*

Друкується за рішенням Вченої ради
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
протокол № 14 від 30.05.2017 р.

За точність викладених фактів та коректність цитування відповідальність несе автор

Свідоцтво: КВ № 21135-10935ПР
від 08.12.2014 р.

© Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв, 2017
© Видавництво "Міленіум", 2017
© Автори, 2017

УДК: 792.73:784:78.09

*Ланіна Тетяна Олександрівна,
старший викладач кафедри
академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ФЕНОМЕН ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРОПРОСТОРИ

Мета роботи - вивчення феномену естрадного вокального ансамблю та особливостей його існування в сучасному культуропросторі. *Методологія* роботи полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів. Контекстний та системний методи уможливають дослідження художніх феноменів у їхньому безпосередньому включенні у цілісність культури, в систему її органічних взаємозв'язків. Окрім того, було використано культурологічний метод, який передбачає цілісний підхід до феномена культури, виокремлення у ньому сутнісних шарів та аспектів, що органічно перетинаються один з одним. Зазначений методологічний підхід дає змогу розкрити та піддати аналізу певні погляди на зазначені поняття. *Наукова новизна* роботи полягає в визначенні естрадного вокального ансамблю як феномену культури, а також особливостей його функціонування в сучасному культуропросторі. *Висновки.* Естрадний вокальний ансамбль виступає як феномен сучасності, що є відображенням культури, її реалій, образів і вподобань. Визначення його як феномена сучасного культуропростору дозволяє розглядати його як системне, багатаспектне явище, яке, в свою чергу, стає суб'єктом культуропростору і сприяє комунікаційним процесам в суспільстві. Визначено, що в реаліях сучасного культуропростору саме естрадний вокальний ансамбль виступає відображенням в художній області парадоксу збереження індивідуального в типовому.

Ключові слова: естрадний вокальний ансамбль, культуропростір, ансамблеве виконавство.

Ланина Татьяна Александровна, старший преподаватель кафедры академического и эстрадного вокала Института искусств Киевского университета имени Бориса Гринченка

Феномен эстрадного вокального ансамбля в современном культурном пространстве

Цель работы - изучение феномена эстрадного вокального ансамбля и особенностей его существования в современном культурном пространстве. *Методология* работы заключается в применении сравнительного, историко-логического методов. Контекстный и системный методы дают возможность исследования художественных феноменов в их непосредственном включении в целостность культуры, в систему ее органических взаимосвязей. Кроме того, был использован культурологический метод, который предусматривает целостный подход к феномену культуры, выделение в нем сущностных слоев и аспектов, которые органично пересекаются. Указанный методологический подход позволяет раскрыть и подвергнуть анализу определенные взгляды на эти понятия. *Научная новизна* работы заключается в определении эстрадного вокального ансамбля как феномена культуры, а также в изучении особенностей его функционирования в современном культурном пространстве. *Выводы.* Эстрадний вокальний ансамбль виступає відображенням сучасності, що є відображенням культури, її реалій, образів і вподобань. Визначення його як феномена сучасного культуропростору дозволяє розглядати його як системне, багатаспектне явище, яке, в свою чергу, стає суб'єктом культуропростору і сприяє комунікаційним процесам в суспільстві. Визначено, що в реаліях сучасного культуропростору саме естрадний вокальний ансамбль виступає відображенням в художній області парадоксу збереження індивідуального в типовому.

самбль выступает как отражение в художественной области парадокса сохранения индивидуального в типичном.

Ключевые слова: эстрадный вокальный ансамбль, культурное пространство, ансамблевое исполнительство.

Lanina Tetiana, senior lecturer of the Department of the Academic and variety singing, the Institute of Arts, Borys Grinchenko Kyiv University

The phenomenon of a pop vocal ensemble in contemporary cultural space

Purpose of Research. *The research is related to the studying of the vocal pop forms, including the consideration of the phenomenon of a pop vocal ensemble in contemporary cultural space. This work is dedicated to variety shows and their art specific characteristics in context of vocal and ensemble performance and ways of their professionalization under modern conditions.*

Methodology. *The methodological approach allows to reveal and to analyse artistic phenomenon as a part of the cultural process. The author uses the cultural method in the research. This approach allows us to consider all parts of it and their relationship.* **Scientific Novelty.** *The scientific novelty of the work is an attempt to consider a pop vocal ensemble as a phenomenon of modern culture that has a huge social and psychological potential. The sources of Variety Show Art are studied. The theoretical problems of the pop vocal ensemble are researched. The character determination and the specific characteristics of the variety show are analysed. The sources of their origin and spreading of vocal ensemble and the variety show performance are researched its origin and genre structures and performance peculiarities are considered.* **Conclusions.** *The pop vocal ensemble presents a reflection of contemporary realities, images and preferences. The comprehensive study of the phenomenon of the ensemble suggests that this systemic multidimensional phenomenon becomes subject of the cultural space and facilitates communication processes in society. The author also determines that the pop-vocal ensemble appears as a reflection in the field of art of modern life and a typical individual of epoch.*

Key words: *pop vocal ensemble, cultural space, ensemble performance.*

Актуальність теми дослідження. Сьогодні ми дедалі частіше стикаємося з потребою якісного відображення реалій сучасного буття в мистецтві. Це обумовлено розвитком національної культури, виникненню власних інтерпретацій всесвітньо усталених форм в контексті української ментальності. На жаль, в сучасному культуропросторі достатньо великий розбіг видів мистецтва викликає скоріше психологічну деструкцію у реципієнта. Потреба збереження національного та вихід на новий постглобалізаційний рівень формує необхідність звернення до усталених мистецьких форм. Одним з найбільш природних видів мистецтва є вокальне мистецтво. Вокальна культура, склавшись і відокремившись, зайняла своє місце в загальній культурі, і сьогодні відіграє значущу соціальну роль. Так, відбувається об'єднання композиторів, виконавців, цінителів музики та вокального виконання в особливе музичне співтовариство, з одного боку, зазначене національною своєрідністю, з іншого, – відповідне загальноєвропейським, і навіть світовим тенденціям. Використання пісні в житті людини сягає давнини. Голосова емоційна комунікація є генетично обумовленою складовою суспільного життя. Розвиток ансамблевого виконавства постає як цілком логічна складова вокального мистецтва, а в українській культурі – пісня, особливо у ансамблевому виконанні є майже архетипічним явищем. «Втілюючи провідні настрої, потреби та сподівання народу, саме пісня набуває тих комунікативних рис, які впливають на людську особистість та її входження в світовий контекст полікультурного простору» [3, 150]. Саме пісня є осередок втілення

найбільш важливих тем та образів, які хвилювали суспільство в певний час. Більше того, як відомо, саме вокальне мистецтво найбільш повно та доступно через вербально-словесне навантаження існує як маркер епохи. При цьому, слід зазначити, що сьогодні найбільш характерне звернення до естрадного вокального мистецтва. Звісно, що естрада традиційно належить до масової культури, яка орієнтована на задоволення інтересів споживача. Але в сучасному соціокультурному континуумі подання «складного» та «високого» більш простою мовою дозволяє певним чином виходити на новий рівень існування, щоб мінімізувати ті серйозні стреси, які навалилися на stále глобалізоване постіндустріальне середовище.

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні існує ціла низка робіт, присвячених різним аспектам дослідження вокального виконавства. З точки зору історичної ретроспективи вокальне мистецтво розглянуто у працях Д. Аспелунда, В. Багадурова, К. Вітвицького, Ю. Грищенко, Б. Гнидь, П. Голубєва, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієва, К. Злобіна, І. Левідова, Д. Люш, М. Микиша, В. Морозова, І. Прянїшнікова, Л. Работнова, О. Стахевича, Р. Юссона, В. Юшманова, Ю. Юцевича та ін. Сформовано концептуальні погляди на проблеми українських вокально-виконавських шкіл (В. Антонюк, Б. Гнидь, Г. Кабка, Т. Михайлова, В. Рожок та інші). Досліджено процес хорового виконавства (А. Авдієвський, Ю. Алієв, Б. Асаф'єв, А. Болгарський, С. Дорогий, В. Живов, О. Кошиць, Д. Локшин, К. Пігров, К. Птіца, В. Соколов, Г. Стулова, П. Чесноков та інші). Обґрунтовано технологію та організаційні основи естрадного вокального виконавства (Д. Бабич, Н. Дрожжина, О. Кліп, М. Попков, К. Лінклейтер, С. Рігтс та інші).

Достатня кількість наукових праць не вичерпують усіх питань, й феномен естрадного вокального ансамблю залишається не повністю висвітленим в науковій літературі. Це обґрунтовує *актуальність* теми.

Мета статті – визначити феномен естрадного вокального ансамблю в умовах сучасного культуропростору.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, в Україні виникнення естрадного виконавства пов'язують з 50-тими роками ХХ ст., але сутність естрадного виконавства як сценічного, синтетичного оригінального жанру, має більш глибоке підґрунтя. Найдавніші прояви естрадних постановок сягають відкритих святкових дійств за часів Давнього Єгипту, Риму, Греції, зародження вуличних свят в період Київської Русі. Саме тоді виникає театральне мистецтво, яке, як відомо, ніколи не існувало окремо від музичного. Наближеність таких свят до того, що в майбутньому отримає визначення масової культури, близькість до народу як учасника та споживача такого мистецтва, дозволяє припустити зародження та передіснування естрадної музики саме тоді. Без сумніву, ми не можемо це стверджувати однозначно, бо цей період, в цілому, постає як зародження різновидів мистецтва, але той факт, що саме тоді виникає генеза публічного виконання, яке можна розглядати й як генезу естрадного ансамблевого виконавства (що інституалізується тільки у ХХ ст.) є безперечним. Отже, вже з середини ХХ століття формуються естрадно-ансамблеві вокальні групи, як професійні музичні одиниці, створюється репертуар з досить широким вибором виконавців – дует, тріо тощо, з участю хору та різних інструментальних ансамблів й навіть оркестру, й це призводить до того, що формується естрадний вокальний ансамбль як окремий музичний жанр із досить широкими й своєрідними ознаками.

Сьогодні в сучасному просторі культури, де однією з головних вимог мистецтва стає мобільність, динамічність, естрадне виконавство є певною формою публічного спілкування, діалогу масового та індивідуального. В таких умовах естрадний вокальний ансамбль постає як цілком логічне явище, що об'єднує та уособлює найтипівіші образи культури та соціуму. С. Чернікова надає таке трактування цьому поняттю: «естрадний вокальний ансамбль існує як унікальний художній організм, який представляє особливу сферу функціонування музичного мистецтва естради і відрізняється якістю спільності, узгодженості, гармонії цілого і часткового, складанням часток цього цілого і виникненням на його рівні нової якості, котра характеризується використанням голосів співаків, електроінструментів і звукопідсилювальної апаратури» [7, 8]. Тобто, естрадний вокальний ансамбль постає як певна система, що функціонує в межах стилю, складу ансамблю, його іміджу та виконавської манери. Важливою складовою постає той факт, що кожен учасник ансамблю несе свою власну індивідуальну характеристику, й це помітно набагато більше ніж у великих виконавських колективах. Необхідно наголосити, що сьогодні існує велика кількість різноманітних видів та типів ансамблю від підкреслено гротескних, кітчевих («Поющие тусы») до дійсно яскравих художньо цінних, таких як «Пікардійська терція», «Man Sound» та інші. Цікавим фактом стає те, що в сучасному українському культуропросторі навіть, так би мовити, кітч-ансамблі мають достатній вокальний рівень, на відміну від такого ж мистецтва кінця ХХ ст. Це обумовлено тим, що, з одного боку, естрадне вокальне мистецтво є проявом «психологічного захисту», за М. Муратовим, а з іншого, «маскуванням пустот» [5]. Це обумовлює необхідність цього мистецтва як сутності людського буття.

У той час, ансамбль дозволяє вже говорити про проблеми збереження індивідуальності в масах, при цьому, не виходячи за існуючі межі. Будь-яке естрадне виконавство, а, особливо, ансамблеве, орієнтовано на існування в ньому харизматичної особистості, яка може вести за собою певні маси тих глядачів, які стають публікою. При цьому дуже важливим є те, щоб виконавець не був «потойбічним» явищем. Людина тягнеться до себе подібного, до покращеного типу, еталону сьогоденного існування. До складу такого вокального естрадного ансамблю входять саме такі типові образи. Але за цим всім стоїть старий код збереження цілісності, збереження типу ідентичності, який не є наявним, який є суто патріархальним, за думкою М. Хренова, визначеним у контексті тих чи інших традицій, які повторюються і які є усталеним механізмом відтворення типу видовища і типу його самоздійснення [6]. Це також належним чином корелюється з думкою Т. Каблової, що «твори мистецтва, які несуть інформаційну наповненість, спрямовані не на наслідування реалій дійсності, а на створення іншої художньої реальності, яку можна розцінювати як естетичну рефлексію на існуючу культурно-історичну картину світобуття. При цьому сенс твору мистецтва «виводиться» автором не тільки із зовнішньої (предметної) форми, а й з власної естетичної свідомості, світогляду в цілому, набуває іманентно-значущих рис для характеристики існуючих культуротворчих процесів» [2, 87]. Тобто саме естрадний вокальний ансамбль є тією конкретною формою, що репрезентує егалітарні потреби та уявлення людини.

Ансамблеве виконання найбільш відповідає головному завданню естрадного мистецтва – «працювати для глядача, безпосередньо звертатися до глядача, спілкуватися з глядачем» [6, 41].

Більше за те, сьогодні, коли найбільш важливо звучать питання євроінтеграції, саме естрадний вокальний ансамбль може стати тією платформою, де можливе співіснування окремих націй в єдиному просторі. Звернення до естрадних ансамблів інших країн, поєднання в одному ансамблі різних етносів – все це створює підстави для комунікації, яка і є головним завданням естрадного мистецтва. Слід наголосити, що в такому контексті естрадне вокальне виконавство є транснаціональним явищем не тільки музичної культури, а й людської культури в цілому. Естрадне виконавство сьогодні існує як таке, що користується найбільшим попитом. Це обумовлено з його доступністю для сприйняття, видовищною формою подання, ілюзорною близькістю до соціально важливих типажів.

Сучасні дослідники відзначають, що «естрада стала не просто наймасовішим з мистецтв, а й невід'ємною частиною нашого життя» [4, 239], якісні зміни призвели до виникнення нового соціокультурного простору, який можна назвати «омузичнений соціум» [1, 255]. Подібного роду тотальне «озвучування» соціуму і культури стало можливим багато в чому завдяки тому, що музичне мистецтво естради сьогодні є не тільки сферою мистецтва, а й сферою роботи глобального шоу-бізнесу, який пропонує світу «універсальний формат» створення і сприйняття музики – «шлягер», що виконується «зіркою». Естрадне мистецтво є частиною масової культури, але головним є те, що естрадне вокальне мистецтво несе у собі архетипічні образи і колізії, засвоєні ще на зорі людства фольклорною архаїкою різних народів. Спираючись на класичну компаративістику і антропологію культури, ми знаходимо близькість, що переходила часом в ідентичність фольклорних основ у різних народів. Логічним продовженням такого положення можна вважати вирівнювання параметрів і характеристик масової культури поверх корінних культурних традицій і особливостей складу національної свідомості, навичок поведінки, специфіки психічного складу. Впровадження та використання ансамблевих форм в сучасній естрадній культурі дозволяє цілком правомірно говорити про те, що саме ансамблеве виконавство є формою комунікації, суб'єктності відносин, які виникають на тлі відношення індивідуума та колективу на мікро- та макрорівнях. Долаючи музичні особливості внутрішнього характеру, – бо кожен виконавець має свою, тільки йому притаманну виконавську манеру, – ансамбль з об'єкту, системи, набуває рис суб'єкту по відношенню до слухача, публіки. Публіка в свою чергу, так само, долаючи об'єктивізм власного узагальнення, стає суб'єктом у музичному культуроспрострі. Це проявляється в тому, що естрадний вокальний ансамбль спрямовує свою дію на об'єкт публіки як реципієнта своєї творчості. У свою чергу, публіка з об'єктивного стану слухача та глядача скеровує свої дії на сприйняття музичного матеріалу та його проекцію на своє власне життя, на переживання своїх емоцій, що спрямовані на стосунки з іншими особистостями. Тобто, спираючись на дослідження М. Муратова щодо суб'єктності в мистецтві, ми можемо стверджувати, що ансамбль представляє собою суб'єктність музичного культуропростору, яка ґрунтується на взаєминах з іншою суб'єктністю та створює певну емоційність тільки відносно зустрічному емоційному стану суб'єкта публіки. При

цьому естрадний вокальний ансамбль поступово еволюціонує та постає як альтернативна реальність існуючого соціокультурного буття.

Наукова новизна роботи полягає в спробі розглянути естрадний вокальний ансамбль як феномен сучасної культури, що має в собі величезний соціально-психологічний потенціал.

Висновки. Отже, естрадний вокальний ансамбль є носієм всіх сучасних реалій, образів та вподобань. При цьому, об'єктивно відображаючи вищевикладене, він із системного багатоаспектного явища стає суб'єктом культуропроспектору та, в свою чергу, в загальному колі слухачів-реципієнтів зберігає суб'єктивність, що є важливим аспектом реалізації якостей людини, процесом переживання суб'єктом своєї причетності до справжнього буття, реалізації суб'єктом своєї самотності, в тому числі, і національної.

Література

1. Акопян К. З. Происхождение шлягера из духа фарса // Массовая культура и массовое искусство. „За” и „против” / Акопян Карен Заенович [и др.]; Акад. гуманитар. исслед. – М.: Гуманитарий, 2003. – С. 254-308.

2. Каблова Т. Б. Артур Шопенгауер про паралелі етосу музики та «волі до життя» у Всесвіті / Т. Б. Каблова // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. – К.: Міленіум, 2016. – № 4. – с.86-89.

3. Каблова Т. Б. Народна пісня як інтенціональна складова у творчості М. В. Лисенка / Т. Б. Каблова, В. М. Тетеря / Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: [зб. наук. праць; вип. XXXVII]. – К.: Міленіум, 2016. – С.149-154.

4. Лебрехт Н. Кто убил классическую музыку? История одного корпоративного преступления / Н. Лебрехт. – М.: Классика – XXI, 2004. – 588 с.

5. Муратов М. М. О роли современного искусства в формировании национальной идентичности [Электронный ресурс] / М. М. Муратов – Режим доступа до ресурсу: <http://libweb.kpfu.ru/z3950/phil/0754327/091-093.pdf>.

6. Хренов Н. Развлекательные функции телеэстрады / Н. Хренов // Телевизионная эстрада: [сб. ст. / ВНИИ искусствознания; отв. ред. Ю. Богомолов, А. Варганов]. – М.: Искусство, 1981. – С. 9-25.

7. Чернікова С. В. Генеза естрадного вокально-ансамблевого виконавства та шляхи його професіоналізації: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / С.В. Чернікова ; Харк. держ. ун-т мистец. ім. І.П.Котляревського. – Х., 2008. – 18 с

References

1. Akopyan, K. (2003). Origin of a hit from the spirit of farce. Mass culture and popular art. «For» and «Against». Moscow: Gumanitariy [in Russian].

2. Kablova, T. (2016). Arthur Schopenhauer about the parallels of music ethos and the «volition to live» in the Universe. Visnyk NAKKKiM, 4, 86-89 [in Ukrainian].

3. Kablova, T. & Teteria, V. (2016). Folk song as intentional part of M. Lysenko's creativity. Aktualni problemy istorii, teoryi i practyky khudozhnei culturey, 37, 149-154 [in Ukrainian].

4. Lebrekht, N. (2004). Who killed classical music? The history of one corporate crime. Moscow: Classic-XXI [in Russian].

5. Muratov, M. On the role of contemporary art in the formation of national identity. Retrieved from: <http://libweb.kpfu.ru/z3950/phil/0754327/091-093.pdf> [in Ukrainian].

6. Hrenov, N. (1981). Television entertainment features of the pop-music. Moscow: Iskysstvo [in Russian].

7. Chiernikova, S. V. (2008). Genesis of the pop vocal-ensemble performance and ways of professionalization. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].